

بررسی راهکارهای عملیاتی سازی سند تحول بنیادین

بررسی راهکارهای
عملیاتی سازی
سند تحول بنیادین

تهیه و تنظیم: اداره روابط عمومی و امور بین الملل
طراح گرافیک و صفحه‌آرا: مجتبی زند

تهران | خیابان کریمخان | خیابان ایرانشهر | ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش |
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی | کدپستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹ |
تلفن: ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱ | نامبر: ۸۸۳۰۹۲۶۵ | سایت: www.oerp.ir

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

بررسی راهکارهای عملیاتی سازی سند تحول بنیادین

جلسه بررسی روند عملیاتی سازی سند تحول بنیادین با
حضور رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و
معاونان آموزش و پرورش به صورت ویدئویی و در تاریخ
دوشنبه ۲۰ اردیبهشت ۱۴۰۰ برگزار شد.

در این جلسه دکتر حسن ملکی معاون وزیر آموزش و پرورش و رئیس سامان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی بیان کرد: اسناد بالادستی در هر کشوری رهبری نرم‌افزاری فعالیت سازمان‌های مختلف را برعهده دارند. یعنی اگر اسناد بالادستی نباشد و یا باشند ولی مورد اعتنا قرار نگیرند، در حقیقت آن کشور یا آن سازمان‌های دولتی از یک رهبری نرم‌افزاری مرتبط با تفکر و جهان‌بینی حاکم بر آن کشور را محکوم کرده‌اند. مخصوصاً کشورهایی که با یک ایدئولوژی معین اداره امور می‌کنند. در ایران هم که کشوری است که با ایدئولوژی اسلامی اداره می‌شود؛ طبیعتاً به اسناد بالادستی احتیاج داریم.

در کشور ما و در طول سال‌های گذشته، در ارتباط با دانشگاه‌ها، در ارتباط با مسائل فرهنگی و علمی و در ارتباط با مباحث آموزش و پرورش، اسناد بالادستی تولید شده است ولی درک من این است که در کشور ما با اسناد بالادستی مواجهه درست و منطقی به عمل نیامده است. در گذشته تلاش‌های قابل توجهی در راستای سند تحول بنیادین انجام شده و الآن هم انجام می‌شود ولی هنوز با آنچه که باید انجام شود فاصله داریم.

ما تا پیش از تدوین "سند تحول"، شناسنامه فکری و فرهنگی نداشتیم که به وسیله آن تعلیم و تربیت را در راستای اهداف نظام

مدیریت و رهبری کنیم. با دو سال فاصله، سند دیگری به نام "برنامه درسی ملی" تولید شد که یکی از فروع تحول بنیادین است. ما در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی براساس برنامه درسی ملی فعالیت می‌کنیم که شاخه‌ای از سند تحول بنیادین است.

مواجهه‌های مختلف با سند تحول بنیادین

در طول سالیان گذشته مواجهه‌های مختلفی با سند تحول بنیادین شده است. یک مواجهه، مواجهه "ترک و غفلت" است. ما سال‌هایی را داریم که اصولاً به این سند توجهی نشده و کاملاً مورد غفلت قرار گرفته است. مواجهه دیگر، مواجهه "گزینشی" است. به این معنا که بخشی از سند یا مفاهیم آن را انتخاب کرده‌اند و بر اساس آن دلالت‌هایی را به دست آورده‌اند و بر اساس آن دلالت‌ها در حوزه کاری خودشان فعالیت‌هایی را انجام داده‌اند. یعنی مواجهه کامل، تمام عیار و یکپارچه با این سند رخ نداده است.

مواجهه سوم، مواجهه "سطحی و قشری" با این سند است. یعنی یک برداشت‌های خیلی سطحی به عمل بیاید و ما بر آن اساس دلالت‌هایی برای کارهای خودمان دریافت کنیم و تلقی ما این باشد که داریم به سند عمل می‌کنیم. مواجهه چهارم که مد نظر بنده است و به اعتقاد این مواجهه درست و منطقی با سند

تحول است، مواجهه "مبنایی" است. به این معنا که فعالیت‌های ما در نظام تعلیم و تربیت باید این گونه باشد که هر فعالیتی انجام می‌دهیم به‌عنوان بنا تلقی کنیم و این بنا مبتنی شود بر مبنای ما که همان سند تحول بنیادین است.

بنده وقتی مسئولیت سازمان پژوهش را عهده‌دار شدم، خودم را در برابر این سؤال قرار دادم که ما در سازمان پژوهش برای عملیاتی کردن این سند چه اقدامی باید انجام دهیم؟ اگر در مسیر عملیاتی شدن سند گام بر نداریم در واقع یک غفلی را ادامه داده‌ایم که این روا نیست. مقام معظم رهبری در سال‌های اخیر مکرراً فرموده‌اند که چرا سند تحول بنیادین عملیاتی نمی‌شود و ما بر همین اساس موظف هستیم که این تکلیف را پیگیری کنیم و سند تحول را تا جایی که مقدور هست؛ عملیاتی کنیم.

لوازم اجرای سند تحول بنیادین

اولین نکته این است که ما باید فهم دقیقی از این سند داشته باشیم. لازمه دیگر این است که به سند باور داشته باشیم. وقتی به سند باور نداشته باشیم اراده‌ها به کار نمی‌افتد، بنابراین ما باید باور کنیم که سند تحول بنیادین سند ارزشمند، فلسفی، اعتقادی، اجتماعی و ملی ما است و ما باید آن را در نظام تعلیم و تربیت‌مان

به صورت یکپارچه دنبال کنیم. فلذا به این فکر افتادیم که ما نیاز به یک الگوی ربط و واسطه‌ای داریم که در کارهای سازمان پژوهش از این الگو به‌عنوان "الگوی تدوین برنامه‌ریزی درسی فطرت‌گرایی توحیدی" نام می‌بریم.

الگوی فطرت‌گرایی توحیدی یک الگوی بومی است

الگوی فطرت‌گرایی توحیدی هم بعد علمی دارد و هم بر اساس مبانی فکری و فلسفه ما طراحی و تدوین شده است و به همین خاطر می‌توانیم از آن به‌عنوان یک الگوی بومی نام ببریم. من اعتقاد دارم که این سند را نمی‌توانیم با الگوی ترجمه‌ای و الگوی غربی یا شرقی یا الگوهای دیگر عملیاتی کنیم.

بر اساس الگوی فطرت‌گرایی توحیدی در ۱۱ حوزه تربیت و یادگیری که در سند برنامه درسی ملی به آن‌ها تأکید شده است، برنامه‌ریزی درسی انجام داده و "راهنمای برنامه درسی" تولید کرده‌ایم. این راهنماها از جهت ماهیت و از جهت نوع مطالب و مفاهیمی که در آن‌ها به کار گرفته شده، در نوع خودش مسبوق به سابقه نیست. راهنماهای قبلی به طور طبیعی این ماهیت را نداشته‌اند فلذا این یک نوآوری است که در راستای تحول بنیادین انجام شده است.

این راهنماها را به شورای عالی آموزش و پرورش ارائه کرده‌ایم و منتظر بررسی و تصویب‌شان هستیم. قدم بعدی ما این است که ان‌شاءالله به سمت تولید بسته‌های تربیت و یادگیری برویم که بر پایه این راهنماهای برنامه درسی تولید خواهند شد. ما بنا داریم که برای سال ۱۴۰۱ تعدادی از بسته‌های تربیت و یادگیری که جایگزین کتب درسی خواهند شد را تولید کنیم. در ادامه بعد از اینکه اجرای آزمایشی انجام شد بسته‌های تربیت و یادگیری برای اجرای سراسری به سطح مدارس تقدیم خواهند شد. این مسیر اصلی تحولی ما در جهت عملیاتی شدن سند تحول بنیادین است.

یکی از بهترین تصمیمات نظام در حوزه تعلیم و تربیت، سند تحول بنیادین است

در ادامه این نشست دکتر رضا مددی مشاور وزیر آموزش و پرورش در اجرای سند تحول بنیادین گفت:

یکی از بهترین تصمیماتی که نظام در این سال‌ها در حوزه تعلیم و تربیت گرفته؛ تدوین، تصویب و ابلاغ سند تحول بنیادین است که به تعلیم و تربیت کشور یک هویت جدید بخشیده است و مسیر تعلیم و تربیت کشور ما را ترسیم کرده است. از همه مهم‌تر اینکه به تهیه و تدوین فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران و فلسفه

تربیت رسمی در آموزش و پرورش، یک کمک بسیار مهم کرده و آن کمک این است که در دستیابی به استقلال فکری و فرهنگی کشور گام بسیار بزرگی برداشته است.

یکی از شعارهای انقلاب ما، استقلال بوده و بخش مهمی از استقلال فرهنگی ما در گرو داشتن یک تعلیم و تربیت بومی و متعلق به این سرزمین است. از این رو اجرای سند تحول بنیادین ثمربخش خواهد بود.

تصورم این است که سند تحول بنیادین با بالا بردن فلسفه تربیت رسمی و قانونی، ما را از اینکه به مکاتب تربیتی در دنیا متکی شویم، بی نیاز کرده است. این به این معنا نیست که ما از تجربیات دیگران نباید استفاده کنیم، بلکه مسئله این است که ما در مبانی و اساس تعلیم و تربیت باید به خودمان متکی باشیم.

باید به سند تحول با یک رویکرد یکپارچه بنگریم

سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و تمام کسانی که برای تعلیم و تربیت کشور می‌اندیشند باید تکیه‌گاه‌های درستی برای اندیشیدن در حوزه تعلیم و تربیت داشته باشند که من آن تکیه‌گاه را مبانی نظری سند تحول بنیادین قلمداد می‌کنم.

باید به سند تحول بنیادین با یک رویکرد یکپارچه بنگریم و بر اساس آن به مجموعه‌ای از اسناد تحولی متوسل شویم. ما باید خود سند، مبانی نظری و زیر نظام‌هایی که الگوی استقرار سند هستند را با هم ببینیم. مجموعه این‌ها می‌شود محتوایی که برای تحول در آموزش و پرورش تصویب شده است.

چالشی بر سر راه اجرایی سازی سند تحول

رسیدن به دانش پیاده‌سازی راهبردها ضروری است. یک چالش مهم که در اجرای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و سایر اسناد بالادستی ما وجود دارد این است که ما دانش کافی برای استقرار و پیاده‌سازی اسناد تحولی و بومی را در اختیار نداریم. یعنی تجربه زیسته‌ای که به ما کمک کند تا بدانیم این اسناد را چگونه در نظام‌های اجرایی به مرحله عمل برسانیم، وجود ندارد. این صرفاً مربوط به آموزش و پرورش نیست و سایر اسناد ملی هم با چنین چالشی مواجه هستند.

تصور من این است که بخشی از کندی‌ها و تأخیرهایی که وجود دارد را باید ناشی از این بدانیم که تجربه کافی و دانش قابل اطمینان در پیاده کردن اسناد تحولی را نداشته‌ایم و آرام آرام این تجربه را به دست می‌آوریم. من مدعی هستم که امروز چنین

تجربه ارزشمندی در آموزش و پرورش حاصل شده است و تقریباً تکلیف اجرایی سازی اسناد تحولی روشن است و ما امروز در آموزش و پرورش هیچ کاری را بدون تکیه بر سند تحول بنیادین انجام نمی‌دهیم.

برنامه‌های آموزش و پرورش برای اجرای سند تحول همان برنامه‌های زیرنظام‌ها است. امروز می‌توانم بگویم که نقشه راه ما در رابطه با هر کدام از زیرنظام‌ها تا سال ۱۴۰۴ معلوم است و شورای عالی آموزش و پرورش برای اجرای راهکارهای سند تحول، برنامه‌های لازم را مصوب کرده و بر اساس آن وزارت آموزش و پرورش کار را دنبال می‌کند.

وزیر آموزش و پرورش نسبت به سند تحول وفادار است

در ادامه این نشست دکتر مهدی نوید ادهم با اشاره به عزم راسخ آموزش و پرورش برای اجرایی کردن سند تحول بنیادین بیان کرد: خوشبختانه آقای حاجی میرزایی خیلی وفادارانه نسبت به سند تحول بنیادین وارد میدان شده‌اند. در آموزش و پرورش جلسه‌ای تحت عنوان شورای راهبری زیرنظام‌های سند تحول برگزار می‌شود که آقای وزیر و تعدادی از معاونان و مسئولان در آن حضور

دارند و اجرای سند رصد می‌شود. فرض بر این است که اجرای سند تحول یعنی اجرای زیرنظام‌ها و اجرای زیرنظام‌ها یعنی اجرای ۵۳۰ برنامه‌ای که ما در زیرنظام‌ها پیش‌بینی کرده‌ایم. امروز بیش از ۲، ۵ یا ۱۰ سال پیش، اجرای سند تحول بنیادین در دستور کار نظام آموزش و پرورش کشور قرار دارد. از شخص وزیر آموزش و پرورش گرفته تا معاونان وزیر، مدیران استان‌ها، رؤسای مناطق و حتی مدیران مدارس، این مهم را دستور کار خود قرار داده‌اند.

فهم سیستم از برنامه تحولی افزایش یافته است

امروز فهم سیستم از برنامه تحولی هم به شدت افزون شده است. به لطف کارگاه‌های آموزشی که برگزار می‌شود و زحماتی که دوستان در دانشگاه فرهنگیان و دانشگاه شهید رجایی کشیدند، امروز همکاران ما با ادبیات، مفاهیم و مبانی نظری سند آشنا تر هستند. این آشنایی به حدی رسیده که معلمان ما در ارتباط با ساحت‌های شش‌گانه تولید محتوا می‌کنند.

امروز ادبیات سند بیش از گذشته در نظام آموزش و پرورش کشور رایج است اما دو سؤال را هم می‌شود در کنارش پرسید. سؤال اول

این است که آیا روند پیشرفت اجرای سند مطلوب بوده است؟ و سؤال دیگر این است که اگر موفقیت مطلوب نداشتیم (که به نظر من نداشتیم) دلایلش چه بوده است؟ چه بخش‌هایی از آن به درون و چه بخش‌هایی به بیرون سیستم آموزش و پرورش بازمی‌گردد؟ من در یک تحلیل کلی، عوامل بیرونی را بسیار پر نقش می‌بینم.

عوامل بازدارنده عملیاتی شدن سند تحول بنیادین

یکی از عوامل بازدارنده بیرونی در مسیر اجرایی شدن سند تحول بنیادین "بی‌ثباتی مدیریت" است. در زمان تدوین سند تحول بنیادین با این مشکل مواجه بودیم که هر روز وزیری با دیدگاه و نظر خاص خودش می‌آمد که می‌خواست آن دیدگاه‌ها را در سند اعمال کند و در زمان اجرا هم همین بحث ادامه پیدا کرد. یعنی وزیر تا می‌آمد با سند مانوس شود و استراتژی تعیین کند و وارد فاز عملیاتی شود، عمر مدیریتش به پایان می‌رسید و این بزرگ‌ترین آسیب را به سند تحول بنیادین زد. اگر بی‌ثباتی مدیریت وجود نداشت قطعاً اجرای سند سرنوشت دیگری پیدا می‌کرد.

آسیب منابع انسانی و آسیب منابع مالی هم به طور جد به عملیاتی شدن سند تحول بنیادین صدمه زدند. این عوامل اجازه ندادند آن

سندی که مورد نظر طراحان بود آنچنان که باید و شاید عملیاتی شود. عملیات درونی هم در این زمینه تأثیرگذار بودند.

ویژگی‌های منحصربه‌فرد سند تحول بنیادین

علیرضا صادق‌زاده از نویسندگان مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز گفت:

سند تحول بنیادین از چند جهت منحصربه‌فرد است. این سند به لحاظ روش‌شناختی سند ویژه‌ای است. روشی که این سند در پیش گرفته یکی از روش‌های تازه است. نوع نگاه این سند هم نگاه خیلی ویژه‌ای است و این نگاه کمک می‌کند که ما بتوانیم در مسیر اجرایی شدن سند خیلی راحت‌تر گام برداریم. سند از نظر مشارکت حداکثری اندیشمندان و صاحب‌نظران نیز سند ویژه‌ای است. مسبوق به سابقه نبوده است که ۶۰۰ اندیشمند حوزه و دانشگاه گرد هم جمع شوند و یک سندی را محققانه تدوین کنند.

روند اجرایی سند تحول مطلوب نبوده است

من نیز مانند جناب آقای نوید معتقدم که روند اجرایی سند تحول بنیادین مطلوب نبوده است و فکر می‌کنم این جمع به همین دلیل در اینجا شکل گرفته است. یک سری اشکالات مربوط به

خود سند است که باید واکاوی شود. در کنار آن بعضی از اشکالات هم وجود دارد که مربوط به خود سند نیستند. همانطور که آقای دکتر نوید اشاره کردند، بی ثباتی مدیریتی یکی از آنهاست. اولویت نداشتن تربیت نزد تصمیم‌گیران، عدم همگرا بودن دستگاه‌ها و نهادهای و مشکلات مربوط به منابع هم از اشکالات دیگر است.

راهکارهای اجرایی شدن سند تحول

در مورد اینکه چه باید کرد دو دسته راهکار وجود دارد. دسته اول راهکارها را خود سند پیشنهاد کرده است و دسته دوم، مبتنی بر سند هستند. یعنی از سند نیستند ولی از آموزه‌های سند می‌شود برای دستیابی به آن‌ها استفاده کرد. زیرنظام‌ها و چرخش‌های مربوط به زیرنظام‌ها یکی از مدخل‌های اجرایی شدن سند است که باید به آن‌ها دقت شود. ساخت‌ها و چرخش‌های مربوط به ساخت‌ها مدخل دیگر است. حتی چرخش‌های کلی که در دو صفحه پایانی سند، بعد از رهنامه، به آن‌ها اشاره شده است، مدخل‌های دیگر هستند. مثلاً تبدیل مدرسه به نهاد فرهنگی تربیتی یک چرخش است. باید به راهکارهایی که سند می‌دهد به صورت کلی نگاه کنیم و تنها متمرکز روی یک ساخت یا یک زیرنظام نشویم.

تهران | خیابان کریمخان | خیابان ایرانشهر | ساختمان شماره ۴ آموزش و
پرورش | سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی | کدپستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

تلفن: ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱ | نمابر: ۸۸۳۰۹۲۶۵ | سایت: www.oerp.ir